

Песня года хлебароба

Часопіс «Беларуская думка» пачынае цыкл артыкулаў пад рубрыкай «Новыя традыцыі новай Беларусі». Чаму менавіта такая назва? Справа ў тым, што за гады будаўніцтва нашай незалежнай краіны з'явіўся даволі вялікі спіс падзей, якія ў той ці іншай ступені стварылі своеасаблівы брэнд новай Беларусі. У кожнага з іх свая гісторыя. «Дажынкі», напрыклад, прыйшлі да нас з глыбокай мінуўшчыны. Але менавіта па ініцыятыве кіраўніка дзяржавы, які не з кніжак ведае цану хлеба, народнае свята ператварылася ў рэспубліканскі фестываль-кірмаш і па размаху і самабытнасці бадай што не мае сабе роўных у Еўропе. Іншыя, як традыцыя ў Дзень Незалежнасці спяваць разам гімн краіны або стварэнне Плошчы Дзяржаўнага сцяга, дзе праходзяць важныя дзяржаўныя і грамадскія ўрачыстасці, нарадзіліся зусім нядаўна. А яшчэ з'явіліся такія, як Усебеларускі народны сход, прысуджэнне на Ражджаство Хрыстова прэміі «За духоўнае адраджэнне». Атрымалі новае дыханне «Свята беларускага пісьменства», «Славянскі базар у Віцебску», мы пачалі запрашаць сяброў у Александрыю. Гэтыя і многія іншыя ажыццёўленыя ідэі стварылі непаўторны вянок адметных мерапрыемстваў новай Беларусі. Яны аб'ядноўваюць людзей, даюць ім імпульс да стваральнай працы, спрыяюць далейшаму росквіту краіны.

У народзе кажуць, што хлеб – усяму галава. І хоць сёння на абедзенным стале беларусаў хапае розных прысмакаў, хлеб заўсёды займае сваё пачэснае месца. Нашы продкі, наразаючы духмяны бохан, абавязкова прыскалі яго да грудзей, да сэрца, бо добра ведалі, якой цяжкай працай даецца кожная луста хлеба. І нездарма адным з самых першых і шановных святаў у славян былі дажынкі. Яны маюць глыбокія гістарычныя карані і звязаны з самым чаканым для хлебароба часам – заканчэннем жніва.

Менавіта ад таго, колькі збожжа атрымана ў выніку клапатлівай працы на полі, залежаў дабрабыт селяніна. І калі сельскія жыхары, якія складалі большасць насельніцтва Беларусі, збіралі вырашчаны ўраджай пад дах, яны ўрэшце дазвалялі сабе адпачыць, пагуляць, парадавацца зробленаму. Добры ўраджай даваў нашым продкам радасць і надзею на лепшую будучыню ўсёй сям'і.

Учора і сёння

Са старажытнасці пайшло, што вынікі сваёй працы селянін у той час звязваў і са звышнатуральнымі сіламі, таму і ўзніклі разнастайныя абрады. Яны былі скіраваны на тое, каб аддзячыць «духам нівы». Па заканчэнні працы на полі жнеі ўпрыгожвалі апошні сноп кветкамі і рознакаляровымі стужкамі, плялі вянкi з каласоў і з песнямі ішлі ў вёску. Там пачыналася застолле з абавязковымі абрадавымі стравамі – блінамі з маслам і кашай. Пры гэтым у кожнай беларускай мясцовасці меліся адметнасці, свае традыцыі, якія перадаваліся праз пакаленні. Аднак заўсёды галоўная «дзеючая асоба» – жытнёвы сноп і каравай, які ўвасабляў яго Вялікасць Хлеб.

А што ж такое дажынкі сёння? Вядома, свята з нацыянальным каларытам, у цэнтры якога – зноў жа Хлеб. Але гэта ўжо іншыя

▲ Прэзідэнт Беларусі
А. Лукашэнка ўручае
«Жыгулі-2106»
перадавіку жніва

«Дажынкі». Калі раней у іх прымалі ўдзел толькі сяляне, то цяпер гэта, па сутнасці, агульнанацыянальнае свята, сапраўдны фестываль. Гэта не проста сімвал завяршэння аграрнага сезона, а фарміраванне новага вобраза таго ці іншага раённага цэнтра. Туды прыязджаюць не толькі тыя, хто «з сярпом», але і тыя, хто з камп'ютарам. А яшчэ – прыбываюць прадстаўнікі «вертыкалі»: ад Прэзідэнта Беларусі, які, дарэчы, пачынаючы з 1996 года ні разу не прапусціў гэтае мерапрыемства, да старшын райвыканкамаў. У ліку ўдзельнікаў – увесь урад краіны, спікеры абедзвюх палат Нацыянальнага сходу, кіраўнікі буйных прадпрыемстваў, работнікі культуры, сродкаў масавай інфармацыі, настаўнікі, медыкі, студэнты, школьнікі.

Але галоўныя героі фестывалю-кірмашу – найлепшыя працаўнікі аграрнай сферы краіны, выдатныя хлебаробы. Па шматгадовай традыцыі падчас урачыстасці пераможцы спаборніцтва атрымліваюць заслужаныя падарункі – аўтамашыны, камп'ютары, тэлевізары, халадзільнікі, іншыя прызы. Лаўрэатаў перавязваюць пунсовымі стужкамі. І гэта таксама не менш каштоўная рэліквія, асабліва для дзяцей і ўнукаў герояў збожжавай нівы.

На «Дажынках» не толькі падводзяць вынікі сельскагаспадарчага года і складаюць планы на будучы, але і раяцца, абмяркоўваюць, што трэба зрабіць, каб зямля-карміцелька і далей дзячыла за працу

добрым ураджаем, каб вёска была самым жаданым домам для ўсіх.

Фестывалі-кірмашы «Дажынкі» адыгрываюць важную ролю не толькі ў развіцці сельскай гаспадаркі. Сама падрыхтоўка да іх, масавы ўдзел у рэспубліканскім спаборніцтве натхняе хлебаробаў працаваць лепш і больш якасна. Кожны імкнецца да перамогі, да лепшага выніку, таму што ведае: старанне на збожжавай ніве будзе адзначана пашанай, павагай і каштоўным падарункам.

Новыя рэспубліканскія «Дажынкі» пачыналіся ў 1996 годзе на Палессі, у адным з цудоўных, багатых на ўвітных і добразычлівых людзей куточкаў нашай Радзімы – Століне. Праз год яму споўніцца 96 гадоў. Вельмі цікавая гісторыя ўзнікнення яго назвы. Паводле адной легенды, калісьці на месцы сённяшняга горада існавала вялікае возера (ці не было гэта тое мора, аб якім гаварыў славыты Герадот?). Дык вось, у ім, кажуць, аднойчы злавілі сто лінёў, што і дало назву мястэчку. Другая легенда распавядае: паабапал рэчкі Гарынь размяшчалася 7 гарадкоў, у якіх княжылі 12 братоў. І каб параіцца, яны садзіліся за вялікі стол, які ставілі на месцы сённяшняга горада. Ад «стала» і пайшло – Столін. Калі я пабываў на месцы першых «Дажынак» сучаснай Беларусі, менавіта гэтая легенда падалася мне больш праўдзивай. Бо і сёння ў Столінскім раёне знайсці сям'ю, у якой налічвалася б сем, а то і больш братоў, справа нескладаная.

Размаўляючы з пераможцамі тых першых «Дажынак» Барысам Якаўлевічам Казенем з вёскі Рубель, даведаўся, што ў іх з жонкай Любоўю (якое дакладнае ў гэтым выпадку імя!) Аляксеўнай... 18 дзяцей – 11 хлопцаў і 7 дзяўчат. Менавіта механізатару Барысу Якаўлевічу ўручаў тады Аляксандр Лукашэнка першую ў сваёй прэзідэнцкай біяграфіі «дажыначную» ўзнагароду – міні-трактар і бязвыплатную пазыку на будаўніцтва новага дома.

– Я добра памятаю той дзень, – расказвае Барыс Якаўлевіч. – Якраз 8 кастрычніка мы спраўлялі вяселле дачкі Ларысы, і адразу пасля ўрачыстасцей «Дажынак» я адправіўся на вясельныя. Была думка запрасіць і Аляксандра Рыгоравіча, але ўспомніў пра тое месца, дзе сабралася больш за сотню гасцей, а гэта быў будан, і пасаромеўся.

Трэба адзначыць, што і сёння, каб запрасіць на чарговае вяселле толькі блізкіх родных, нават самы прасторны дом для Казеняў будзе малым: у многіх дзяцей Барыса Якаўлевіча і Любові Аляксееўны ўжо свае сем'і, у якіх гадуецца больш за 30 унукаў. Ці не рэспубліканскія рэкардсмены яны? Дзеці для іх – радасць і будучыня. Яны разляцеліся ўжо з роднага гнязда – жывуць не толькі ў Беларусі, але і ў Расіі, і нават у ЗША. Але большасць засталіся на роднай зямлі і працягваюць сялянскую працу.

17 адзнак на карце

Столін, Масты, Нясвіж, Шклоў, Мазыр, Полацк, Пружаны, Ваўкавыск, Слуцк, Бабруйск, Рэчыца, Орша, Кобрын, Ліда, Маладзечна, Горкі, Жлобін – такі маршрут пракладзены «Дажынкамі» з далёкага 1996-га ў год 2013. Толькі адзін год – 1999 – прайшоў без гэтага свята: тады Беларусь з-за незвычайнай непагадзі сабрала крыху больш за 3 мільёны тон збожжа і вымушана была закупляць пэўную колькасць за межамі краіны. Сёння не ўсе помняць, з якім напружаннем гэта ўдалося зрабіць. Мала таго, што быў дэфіцыт валюты, дык асобныя дзеячы, якія называюць сябе апазіцыянерамі, заклікалі краіны не даваць нам ні грошай, ні збожжа. Так яны «дбалі» пра народ.

Хлеббаробам не да палітычных выкрутасаў: яны заўсёды рабілі сваю справу. Пасля таго як у краіне быў узят курс на стварэнне айчынай мадэлі аграрнага гаспадарання, настаў час мадэрнізацыі і «Дажынкi». Калі ў 1996 годзе вынікі падводзіліся толькі сярод камбайнераў і механізатараў, то ў наступныя гады ў спаборніцтва ўключыліся маладзёжныя экіпажы, пазней пачалі змагацца за лідарства гаспадаркі, раёны і вобласці. Праз колькі гадоў вырашылі падводзіць вынікі і ў нарыхтоўцы кармоў.

Так паступова «Дажынкi» ў Беларусі са звычайнага свята земляробаў ператварыліся ў маштабную падзею, якая мае пад сабой эканамічную і сацыяльную аснову. Яны сталі рэспубліканскім фестывалем-кірмашом. «Сцэнарны» ход быў знойдзены адначасова і прасты, і з глыбокім зместам. Загадзя, прыкладна за год, вызначаецца сталіца чарговых «Дажынак». А паколькі кіраўніком дзяржавы пастаўлена задача зрабіць буду-

чую сталіцу фестывалю-кірмашу асабліва ўпарадкаванай і прывабнай, то ў гэтым напрамку і пачынаецца вельмі актыўная праца – своеасаблівы экзамен для кіраўніцтва раёна. Такім чынам, беларускія гарады і гарадкі быццам бы нараджаюцца нанова. Калі ж улічыць, што ў краіне цяпер праводзіцца яшчэ і абласныя «Дажынкi», то за 17 гадоў існавання новай традыцыі амаль 100 гарадоў і пасёлкаў фактычна зажылі па-іншаму.

«Дажынкi» – не толькі важны сацыяльны праект, які прывівае любоў да зямлі. Гэта дзякуючы ім за апошнія 20 гадоў Рэспубліка Беларусь змагла не проста забяспечыць сваю харчовую бяспеку, але і нарасіць экспартны патэнцыял да 5 млрд долараў у год. Беларусь займае першае месца сярод краін СНД па вытворчасці асноўных відаў сельскагаспадарчай прадукцыі ў разліку на аднаго жыхара, а збожжа – ідзе ўпярэды з Украінай і Казахстанам. Па вытворчасці мяса наша краіна зраўнялася з Германіяй, па экспарту малочных прадуктаў увайшла ў пяцёрку сусветных лідараў.

Вядома, гэта патрабавала і вялікіх фінансавых укладанняў: штогод на сельскую гаспадарку выдаткоўваецца да 2 млрд долараў, а ўсяго за апошнія гады вёска атрымала 50 млрд. Сёння кіраўніцтвам дзяржавы ставіцца задача – даваць больш прадукцыі з меншымі затратамі. У многіх сельскагаспадарчых прадпрыемствах гэта ўжо з поспехам робіцца. Але самае галоўнае – на-

▼ Святочны канцэрт для працаўнікоў вёскі. Горкі, 2012 год

▲► У час уручэння ўзнагарод пераможцам. Жлобін, 2013 год

вучыцца эфектыўна прадаваць вырашчанае і перапрацаванае.

Кожны фестываль-кірмаш стараецца прадэманстраваць гасцям уласную «фішку». На «Дажынках-2013», якія прымаў Жлобін, паставілі рэкорд па даўжыні гандлёвых радоў – больш за 5 км. Таксама ўпершыню быў праведзены фестываль мяккай цацкі, а ўдзельнікі «Дзеруны-Фэсту» за 11 хвілін здолелі з'есці 900 дранікаў.

Менавіта ў Жлобіне адбыўся цікавы эпізод з удзелам віцэ-прэм'ера Міхаіла Русага. У час знаёмства са стылізаванымі падворкамі Гомельшчыны ён атрымаў прапанову русалкі загадаць сваё самае заповітнае жаданне, якое абавязкова збудзецца. Журналісты пацікавіліся ў віцэ-прэм'ера, што ён задумаў, і Міхаіл Русы, ураджэнец святой Тураўскай зямлі, адказаў так: «Маё жаданне, каб Бог заўжды жыў у Беларусі. Ёсць павер'е, што Кірыла Тураўскі, паміраючы, прамовіў: «Настане час, і я дам ведаць аб надыходзе шчаслівай пары на гэтай зямлі». Дык вось, у Тураве пачаў расці крыж. Можна, гэта і ёсць знак ад нашага выдатнага земляка. Таму няхай Божая ласка заўсёды будзе на Беларусі».

За фасадам свята

Адзін з вельмі важных кірункаў сучасных «Дажынак» – добраўпарадкаванне сталіц штогадовага свята. Найперш у абнаўленні раённых цэнтраў, што рыхтуюцца прыняць гасцей з усёй краіны, вылучаецца гістарычна-культурны аспект. Так, у

1998 годзе ў Нясвіжы быў рэстаўрыраваны так званы «Дом на рынку», пабудаваны ў стылі барока ў пачатку XVIII стагоддзя. Там размясцілася дзіцячая бібліятэка, потым адчынілася і музейная экспазіцыя. Да фестывалю зрабілі рэстаўрацыю Нясвіжскай ратушы. А ў 2000 годзе да рэспубліканскіх «Дажынак» аднавілі ратушу і ў Шклове. Праз год у Мазыры, акрамя добраўпарадкавання вуліц, плошчаў, рэканструкцыі парку ля Прыпяці, былі пачаты работы па стварэнні мясцовага замчышча. Да «Дажынак» вельмі змяніўся старажытны Полацк. Новымі фарбамі зазьяў Сафійскі сабор, вакол яго, а таксама Богаяўленскага сабора і Спаса-Еўфрасіннеўскага манастыра зроблена добраўпарадкаванне тэрыторыі, адрамантаваны былі езуіцкі калегіум XVIII стагоддзя, дзе потым адкрылася мастацкая галерэя.

У Пружанах адрамантавалі гандлёвыя рады XIX стагоддзя. У сталіцы «Дажынак-2004» – Ваўкавыску – праведзена добраўпарадкаванне археалагічнага помніка «Шведская гара», а таксама рэканструяваны дом-музей Баграціёна – помнік XIX стагоддзя. У сталіцы «Дажынак-2005» Слуцку напярэдадні фестывалю было не толькі праведзена маштабнае добраўпарадкаванне жыллага фонду і дарог, але адкрылася і галерэя мастацтваў – яе размясцілі ў капітальна адрамантаваным будынку ў цэнтры горада, а пасля раскопак на замчышчы з'явілася нямала новых вельмі цікавых экспанатаў у мясцовым краязнаўчым музеі.

Да свята «Дажынак» у Бабруйску адноўлены Свята-Нікольскі кафедральны са-

бор і добраўпарадкавана славуная крэпасць. У Кобрыне набыў новы выгляд стары гарадскі парк імя Суворова, у Лідзе завяршыўся першы этап рэканструкцыі Лідскага замка.

«Дажынкі» далі старт і мастацкаму аздабленню гарадоў, якія былі іх сталіцамі. У райцэнтрах пачалі з'яўляцца скульптуры: у 2006 годзе, калі свята праводзілася ў Бабруйску, там паставілі незвычайны помнік вадзяному звярку. Гэта, вядома, быў бабёр. Гістарычнымі сімваламі сталі скульптурныя выявы вядомых твораў і знакамітых военачальнікаў: М.К. Агінскага ў Маладзечне, У. Караткевіча ў Оршы, П. Баграціёна ў Ваўкавыску, А. Суворова ў Кобрыне.

Вядома, не парушыць традыцыі і Гарадок Віцебскай вобласці, дзе пройдуць «Дажынкі-2014». Як лічаць спецыялісты, гэты рэгіён – адзін з самых экалагічна чыстых у Беларусі, а таму ёсць усе падставы зрабіць яго і больш прывабным для аматараў турызму. Тут плануюць даць новае – турыстычнае – жыццё жывапісным азёрам, у наваколлі пабудуюць лыжаролерную трасу. Такім чынам, рэспубліканскі фестываль «Дажынкі» выйдзе ўжо за межы райцэнтра.

◀ Помнік У. Караткевічу ў Оршы

Вядома, многае будзе зроблена і ў самім Гарадку. Па-першае, на месцы былога харчовага камбіната пабудуюць сучасны крыты рынак. Адметнасцю горада, паводле праекта, абяцае стаць Дом рамёстваў і фальклору. А ў кінатэатры «Радзіма» пачнуць працаваць бібліятэка, кафэ і, зразумела, сучасная кіназала. У фізкультурна-аздарэўленчым комплексе будзе пабудаваны басейн. І, вядома, як гэта звычайна адбываецца ў кожнай чарговай сталіцы «Дажынак», парадуюць наведвальнікаў абноўленыя чыгуначная і аўтобусная станцыі.

За гады правядзення рэспубліканскага фестывалю-кірмашу ўжо вызначыўся так званы беларускі «дажыначны» стандарт. Эксперты адзначаюць, што гэта рамонт інфраструктурных аб'ектаў горада (ад каналізацыі і пуцэправодаў да вакзалаў і гасцініц), будаўніцтва буйных спартыўных комплексаў (узведзена 7 лядовых палацаў), добраўпарадкаванне помнікаў гісторыі, устаноўка паркавай скульптуры і фантанаў.

Выступаючы на адкрыцці аднаго з рэспубліканскіх фестывалю-кірмашоў, Прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка зазначыў: «Скажу шчыра, прыемна бываць у тых гарадах, якія станавіліся месцам правядзення «Дажынак». Яны мяняюцца да лепшага і маладзюць, атрымліваюць магутны імпульс для далейшага развіцця. Так і належыць – уся наша краіна павінна быць прыгожай, добраўпарадкаванай, утульнай для жыцця людзей. І гэта – адна з важных задач кіраўніка дзяржавы і ўсіх структур улады».

«Дажынкі» жывуць і штогод набываюць асаблівасці. Прэзідэнт краіны даручыў ураду падумаць над тым, каб праводзіць іх у кожным раёне або аграгарадку, каб праз 10–15 гадоў усе населеныя пункты Беларусі былі такімі ж добраўпарадкаванымі, як сталіцы рэспубліканскіх «Дажынак». А яшчэ, на думку Аляксандра Лукашэнкі, фестываль-кірмаш «Дажынкі» мог бы стаць турыстычным брэндам Беларусі і збіраць гасцей з усяго свету, асабліва беларусаў замежжа.

На «Дажынаках» не толькі падсумоўваюць здабыткі. Там спяваюць... Як рабілі нашы продкі і 50, і 100 гадоў таму. Гэта для хлебараба галоўная песня года. Яна дае новыя сілы і веру ў новыя здзяйсненні.

Віктар ЛОЎТАЧ